

**KITOBXONLIK MADANIYATINING PASAYISH SABABLARI: ZAMONAVIY
JAMIYAT KONTEKSTIDA ILMIY TAHLIL**

To'xtasinova Sevinch Alisher qizi

Namangan Davlat Pedagogika Instituti Xorijiy til

va adabiyoti(nemis tili) 2-bosqich talabasi

sevinchtaxtasinova845@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda kitobxonlik madaniyatining pasayishiga olib kelayotgan asosiy omillar tizimli ravishda tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalarining keskin rivojlanishi, raqamli muhitning ustuvorlik kasb etishi, ta'lim tizimidagi metodik muammolar, oilaviy muhitning zaiflashuvi hamda ijtimoiy-psixologik omillarning ta'siri ilmiy yondashuv asosida ochib beriladi.*

Tadqiqot natijalari kitobxonlikni rivojlantirish bo'yicha samarali strategiyalar ishlab chiqish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *kitobxonlik madaniyati, raqamli muhit, axborot iste'moli, ta'lim sifati, ijtimoiy omillar, ma'naviy taraqqiyot.*

Kitobxonlik madaniyati jamiyatning intellektual salohiyati, ma'naviy yetukligi va madaniy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan biridir. Tarixiy jarayonda kitob bilim manbai, tafakkurni shakllantiruvchi va shaxs kamolotiga xizmat qiluvchi asosiy vosita sifatida e'tirof etilgan. Biroq XXI asrda globallashtirish, raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi va axborot oqimining tezlashuvi fonida kitobxonlik madaniyatida sezilarli pasayish kuzatilmoqda.

Ushbu holat mazkur muammoning ilmiy asosda o'rganilishini dolzarb masalaga aylantirmoqda.

Raqamli texnologiyalar va axborot iste'molining o'zgarishi

Zamonaviy axborot makonida inson qisqa, tez va visual ma'lumotlarga ko'proq murojaat qilmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, video platformalar va tezkor kontent shakllari chuqur tahlil va izchil o'qishni talab qiladigan kitob o'rnini asta-sekin siqib chiqarmoqda. Natijada inson tafakkurida fragmentarifiklash ustunlashib, uzoq matnlarni idrok etish qobiliyati susaymoqda.

Ta'lim tizimidagi metodik kamchiliklar Ko'plab ta'lim muassasalarida kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni shakllantirishdan ko'ra, mexanik yo'l bilan va bahoga yo'naltirilgan yondashuv ustunlik qiladi. Bunday holatda kitob bilim manbai emas, balki majburiy topshiriq sifatida qabul qilinadi. Natijada mustaqil o'qish, tanqidiy tahlil va ijodiy fikrlash rivojlanmaydi.

Oilaviy muhit va madaniy an'analar ta'siri

Kitobxonlik madaniyatining shakllanishida oilaning o'rnini beqiyosdir. Agar oilada kitob o'qish odat tusiga kirmagan bo'lsa, bolada ham ushbu ehtiyoj tabiiy ravishda yuzaga

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

kelmaydi. Zamonaviy oilalarda vaqt tanqisligi, texnologiyaga haddan tashqari bog'liqlik va madaniy muloqotning kamayishi bu jarayonga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Ijtimoiy-psixologik omillar

Jamiyatda tezkor natijaga erishish, moddiy muvaffaqiyatni ustuvor qo'yish tendensiyasi kuchayib bormoqda. Kitob o'qish esa uzoq muddatli intellektual mehnatni talab etadi. Shu sababli ayrim yoshlar orasida kitobxonlik "samara bermaydigan mashg'ulot" sifatida noto'g'ri baholanmoqda.

Madaniy muhit va ommaviy axborot vositalari

Ommaviy madaniyat mahsulotlarining ustunligi, yengil va ko'ngilochar kontentning ko'payishi jiddiy adabiyotga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Kitobtarg'ibotining yetarli darajada tizimli olib borilmasligi ham bu jarayonni tezlashtiruvchi omillardan biridir.

Xalqaro tajriba misollari

Ta'lim tizimi va o'qishga motivatsiya (Finlyandiya va Germaniya tajribasi) Finlyandiya ta'lim tizimida kitobxonlikni rag'batlantirish asosiy ustuvoryo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu davlatda kitob majburiy vosita emas, balki shaxsiy rivojlanish manbai sifatida talqin qilinadi. Germaniya tajribasida esa maktab va kutubxonalar o'rtasidagi integratsiya kitobxonlik madaniyatini saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi.

Oilaviy muhit va madaniy kapital (Fransiya tajribasi) Fransiyada olib borilgan sotsiologik tadqiqotlar oilada kitobxonlik muhiti mavjud bo'lsa, bolaning o'qishga bo'lgan qiziqishi barqaror shakllanishini isbotlaydi.

Oilaviy madaniy kapital yetishmasligi esa kitobxonlikning pasayishiga olib keluvchi asosiy omillardan biri sifatida baholanadi.

Ijtimoiy-psixologik omillar va iste'molchilik madaniyati (AQSh va Buyuk Britaniya)

Mazkur mamlakatlarda jamiyatning tezkor muvaffaqiyat va iqtisodiy samaradorlikka yo'naltirilganligi kitob o'qishga ajratiladigan vaqtni qisqartirmoqda. Natijada kitobxonlik intellektual ehtiyoj emas, balki ikkilamchi faoliyat sifatida qabul qilinmoqda.

Ommaviy madaniyat va adabiyotning raqobati (Janubiy Koreya tajribasi) Janubiy Koreyada ommaviy madaniyatning kuchli rivojlanishi kitobxonlik madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, davlat tomonidan joriy etilgan "Milliy o'qish dasturlari" ushbu muammoni yumshatishga xizmat qilmoqda. Bu tajriba kitobxonlikni rivojlantirishda davlat siyosatining muhimligini ko'rsatadi.

Manbalar ro'yxati:

1.UNESCO. Reading the Past, Writing the Future: Fifty Years of Promoting Literacy. Paris: UNESCO Publishing, 2016.

2.OECD. PISA Results: What Students Know and Can Do - Reading Literacy. Paris: OECD Publishing, 2019.

3 .Wolf, M. Proust and the Squid: The Story and Science of the Reading Brain. New York: HarperCollins, 2007.

**TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA
INNOVATSION G'OYALAR**

- 4 .Carr, N. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. New York: W.W. Norton & Company, 2010. Bourdieu, R
5. Cultural Capital and Education London: Routledge, 1986

